

Toimetuse

«Noarootsi Teataja» toimetuse korraldab vestlusringi, milles osalesid kooli vilistlased — 1946.—1950. a. lõpetanud: **Selma Viiland, Elsa Kivi, Eha ja Peeter Undo, Valida Tulvik, Roland Kaljusaar, Lydia Roomäe, Salme Kalm, Aino Adman, Vilma Ellik** ning Noarootsi kooli direktress **Laine Belovas**.

Eda Vahtra: Täna vestlusringis tahaksin, et te meenutaksite käidud kooliteed; neid rõõme ja muresid, mis siis tuli üle elada; neid tempe ja naljakaid lugusid, mis siis juhtus; seda, mida te saite eluteele kaasa, oma südamesse.

Selma Viiland: Mulle meenub üks lugu internaadis. Oli seal üks poiss Lembit Tiitsoo, kes ei viitsinud õppida. Kord küsis ta minult vene keele vihikut, et maha kirjutada. Mina muidugi andsin, ega ma kade olnud. Aga seal selles töös tuli enda kohta ka andmed panna. Eks pärast tulnud välja, et ta oli oma nimeks kirjutanud SELMA NIIBON. Ta ei saanud vene keelest nii palju aru. Seal tuli veel lisaks nimele kirja panna oma vanus, ema ja isa nimi jm. Sinna jäid tal ka muidugi minu andmed. Õpetaja järgmisel päeval tunnis nii hirmsasti naeris. Nalja kui palju!

Eda Vahtra: Kui palju üldse oli sel ajal koolis õpilasi?

Elsa Kivi: 150 ümber. Klassides

järele, et meie kangust ei suudeta murda, saatis ta meid minema.

Salme Kalm: Mina seisin esimeses klassis joomise pärast kaks nädalat nurgas.

Elsa Kivi: Lisaks oli kõigil käitumine «2». Meid oli umbes 11 tüdrukut, kes selle joomise pärast karistada said. Nurgas seismine oli koolis põhiline karistusviis.

Salme Kalm: Tugi Milvil olid koolis suured õunad kaasas ja ta müüs need poistele maha. Sai muidugi raha. Mis sellega teha? Läksime poodi ja kuidagi märkamata ostis Milvi kolmveerandliitrise pudeli veini. Sellega mindi internaati. Ja seal siis nii üks kui teine mekkis. Mina internaadis sel õhtul ei olnud. Hommikul, kui tuln — suur skandaal lahti. Milvi tuli mind kätt pidi endale järele tirima. Ma muidugi olin kange, ei tulnud — viskas pikali maha. Aga Milvi vedas mind mööda treppi üles õpetajate tuppa. Eks see pudel olnud neil internaadis otsa saa-

Pürksi kooli lõpetajaid viiekümne aastast.

oli õpilasi erinevalt. Lõppklassides 8—9 ringis. Sõja-aastatel oli 32. Paljud läksid 1944. a. ära. Siis jäi ka lapsi vähemaks.

Roland Kaljusaar: Osa lapsi viidi 1945. a. püüside vahel tööstuskooli. Osa lapsi jäi lihtsalt maha.

Elsa Kivi: Mäletan, et ühed poisid tõmbasid Stalini pildi maha. Neid taheti kohtusse anda. Ka need poisid läksid koolist ära.

Roland Kaljusaar: Kord oli koolis üks pilt, millel oli tekst — «Vana ja uus aeg». Bruno Sepp ütles selle peale, et mis sellest vanast asjast enam. Kes vana asja meelde tuleb, sellel silm peast välja. Võttis noa ja tõmbas selle sõna sätsti läbi. Aga siis oli jama palju. Kohe kutsuti õpilaskomitee kokku. Pöhl tuli ise kohale. Ma olin sel ajal õpilaskomitee esimees ja pidin selle koosoleku läbi viima. Tehti väike süüdistus ka, Bruno võttis kohe süü omaks, Pöhl kiitis selle peale, et ega siis nii kergelt pea ka süüd omaks võtma. Peab ikka enese eest seisma ka!

Elsa Kivi: Mulle meenub, kuidas Aino Meeder Pöhlile kõhtu jooksis.

Selma Viiland: Oli pime ja Pöhl ei näinud, kes see tormaja oli. Pöhl kamandas kohe kõiki kohale jääma. Agnessa Hämmelberg jooksis karmesti magamistuppa. Pöhl muidugi nägi, et magamistoaas tuli põles, valgus uksest paistis. Meie olime aga kõik nii kanged ja ei rääkinud välja, kes see jooksja oli — ta oleks ju karistada saanud. Selle eest pidime aga kõik 15 tüdrukut nädal aega nurgas seisma. Aga kui Pöhl nägi kolme seistud vahetunni

nud, Milvil aga raha oli ja nii ta tõi siis teise pudeli veel. Pahan-dust kui palju. Tegelikult ei teadnud mina sellest juurdetoomisest midagi.

Selma Viiland: Sel korral saatis mu ema tädi pudeli piima. Ma pidin minema seda enne õhtusi õppetunde ära viima. Tahtsingi minna, kui Milvi kargas tuppa, pani ukse lukku ja sundis mind veini jooma. Ma põrutasin aknast välja. Onnetuseks läks aken katki. Veinijoomisest pääsesin, aga akna pärast sain pahandada. Uus klaas tuli tagasi viia.

Eha Undo: Mina olen käitumise hinde «2» saanud tee joomise pärast. See oli nii. Me olime ülemisel korrusel. Igal suurel vahetunnil saime võileiva juurde teed. Aga alla minna tohtisime ainult väikesest trepist. Äkki panid kõik korraga suurest trepist oma teekruusidega alla teed tooma. Mina olin viimane, sattusin alla koos õpetajatega. Eks selle volest trepist mineku eest hinnet alandatudki. Sellest ajast ma enam teed ei taha.

Peeter Undo: Meil Edgar Klaanbergiga läks siis paremini, me ei jäänud vahele. Ükskord oli jälle pidu. Saalis etendati mingit näidendit, lava oli tehtud. Edgaril oli väike samakapudel kaasas. Ja nii me siis käisime seda vaikselt lava all võtmas. Aga pärast, kui läks suureks tantsuks ja mölluks, kukkus lava nurk sisse. Õnneks meid sel momendil lava all ei olnud.

Roland Kaljusaar: Omal ajal peeti koolis suuri spordispartakiaade. Mittal oli kohtunik. Osavõtjaid oli palju. Päeval võistel-

di, õhtul oli kultuurimajas näidend. Ma veel mängisin ühes näidendis kapteni osa.

Laine Belovas: Sel ajal oli teil siis palju näidendeid?

Elsa Kivi: Igaks peoks valmis uus näidend. Kaks korda aastas oli suur pidu koos uue näidendiga. Jõuluks ja kevadeks valmis-tas näidendi ette Toomas Orvik. Teised etteasted valmistasid ette iga klassi õpetajad.

Eha Undo: Selle näidendi, kus mina mängisin Lumivalgekest, õpetas selgeks Lehti Truus-Timmerman. Selle näidendiga käisime ülevaatusel.

Salme Kalm: Rõõmustav oli see,

et alati oli palju pealtvaatajaid. Kõik lapsevanemad ja needki inimesed, kellel lapsi polnud, olid vaatamas.

Koolis oli ka rahvatantsurühm. **Roland Kaljusaar:** Mäletan, et tuln ükskord kinno. Vaatan, rahvas tantsib mõisa hoovi peal. Mis see siis on, kas kino ei olegi? Tuli välja, et sel korral oli tulnud tuletoorjate kontroll ja pileteid müüdi ainult 105 tükki — nii palju, kui oli kohti saalis. Ülejäänutel jäi võimalus lihtsalt tantsimiseks. Terve õu oli rahvast täis. Tants käis ikka hommikuni. Iga kord peale kino tantsiti.

Elsa Kivi: Mäletan, et läksin peolt koju, lüpsin lehma ja viisin piima ära ning alles siis sain magama.

Selma Viiland: Hommikul suutsime ikka üles tõusta ja tööle minna.

Eda Vahtra: Kas te koolipidu-del võisite hommikuni tantsida?

Elsa Kivi: Ei-ei — see luba anti ikka hiljem. Koolipidudel mängiti klaverit. Ja tavaliselt tegi Pöhl peole väga järsu lõpu — «Kõik!» — ja oligi läbi.

Salme Kalm: Kooli ajal ei tohtinud käia ei kinos ega teistel pidudel peale koolipeo.

Elsa Kivi: Ühe peo ajal laskis kooli koridori peal üks piirivalvur revolvrist Johannes Schönb-bergi. Õnneks ta pihta ei saanud, kuid pärast väljas peksid sõdu-rid teda jalgadega. Kuuliaugud olid internaadipoolsel küljel sein-tes. Sel ajal peeti kultuurimaja peod koolis. Internaadilapsed tulid pühapäeva õhtul kohale ja nii juhtusid nad pidusid nägema.

Selma Viiland: Tüdrukute tuba asus teisel korrusel otse Pöhl korteri peal. Oi, sellega sai alles nalja! Poiste tuba asus all. Eks vahel läinud majas müramiseks küll.

Roland Kaljusaar: Kord tahtsime just tüdrukutele külla minna, kui Pöhl kamandas tüdrukud toast välja seinä äärde seisma. Olid jälle millegagi hakkama saanud.

Ükskord tahtsin jälle väikese viguri teha, võtsin suure sõdurisinel, et minna natuke kolli tegema. Kui koju jõudsin, oli ema ehmunud: poiss, sa oled nii täisid täis, et sind tuleb enne tugevasti raputada, kui uksest sisse lasta. Sinel oli täisid täis.

Valida Tulvik: Olin neljandas klassis internaadis, kui ühel õhtul Helga Roberg ja veel üks tüdruk haarasid kitarr ja hakkasid tasakesi laulma. Oli aga juba hilja ja kõik pidid magama. Eks see laul kostnud Pöhlile tuppa. Pöhl tuli trepist üles, aga meie toa uks oli lukus. Pöhl nõudis ukse avamist, kuid keegi ei teinud seda lahti. Lõpuks üks ikka avati. Pöhl nõudis selgust, kes laulis. Kõik jälle vaht. Helga oli kitarr oma voodi jalge otsa teki alla pistnud ja nii kui ta jalga liigutas, tegi kitarr kena helina. Pöhl kamandas Helga öösärgi vael voodist välja.

Selma Viiland: Oli meil alles sõjaväekord. Kaardikepi tükid lendasid ilmast ilma. Kui Pöhl kurjaks sai, siis hoiat! Pahan-dused klaariti kõik terve kooli ees. Hiljem see närviline õhkkond kadus.

Salme Kalm: Igal vahetunnil

pidime kahekaupa jalutama. Ku-sagil ei tohtinud niisama seista.

Eda Vahtra: Kes oli Pürksi kooli Toots?

Elsa Kivi: Neid oli mitu. Kõige vahvamad vast Albert Rebane ja Albert Ahman.

Salme Kalm: Me pidime ennast puruks naerma, kui Rebase Albert suu lahti tegi. Nad tulid, kaks Alberti, Kudanist hobusega kooli. Mind võeti poolt teelt peale. Hobune jäeti kooliajaks kuuri alla, pandi heinu ette. Tee peal sai ikka igasugu nalja teh-tud.

Elsa Kivi: Kui Pöhl unustas ennast tunnis ja hakkas rääkima

nii suur, et ma ei lasknud tal süüa.

Salme Kalm: Kui me internaadis käisime, pidi iga lapsel oma toidumoonakott kaasas olema. Kas võtsid siis nädala või terve kuu portsu kaasa. Põhiliselt tangained, piim, liha jm. Leib ja või seisis igapäev oma kapis. Teised ained anti kööki koka kätte.

Roland Kaljusaar: Ükskord oli jahupuder nii liiva täis, aga kõik tuli ära süüa, midagi ei võinud järele jätta. Kakk jagas ise port-sud välja. Võisid ise öelda, kui väiksemat portsu tahtsid.

Salme Kalm: Mõni nuttis vahel

vestlusringis

millestki muust peale õppeprog-rammi, oli ta väga huvitav õpe-taja. Kõik oma sõjaväeseiklused on ta meile ära rääkinud. Oma õppeainet oskas ta huvitavalt anda. Rääkis palju anekdoote, need on praegugi veel meeles.

Roland Kaljusaar: Kui Pöhl sõjaväest tuli, sinel seljas, astus ta peo ajal poiste juurde ja küsis tubakat. Iga poiss hakkas kohe pakkuma. Muidugi oli tal kohe pilt selge, kui palju suitsumehi koolis on.

Salme Kalm: Õpetaja ja õpila-se vahe oli koolis nii suur, õpe-taja oma laps pidi koolis oma ema teietama, kui ema õpetaja-ametit täitis. Õpetaja autoriteet oli väga suur.

Valida Tulvik: Meie klassis oli tüdruk Elviira, kes seisis nädal aega nurgas õpetajate toa kõrval. Ta oli õpetaja tütar. Mis ta halba tegi, sellest keegi aru ei saanud ega tea tänapäevani, mille eest teda nurka pandi. Nii sugused olid vahekorrad ema-õpetaja ja tütre vahel.

Selma Viiland: Veesõda sai pee-tud nii, et kogu maja lainetas.

Eha Undo: Poisid pidasid kar-tulisõda. Kodunt võeti kartuleid kaasa ja ülevallt korrusel loobiti alumiselt tulijate pihta.

Laine Belovas: Kas õpetajad jäid samaks saksa ajalt ülemine-kul vene ajale?

Peeter Undo: Põhiliselt jäid samaks.

Laine Belovas: Kui kaua olid rootslased ja eestlased eraldi koo-lis?

Vilma Ellik: Kuni 1943. aastani oli eraldi õppetöö. Eestlasi oli veidi rohkem kui rootslasi Roots-

toidu juures, aga ports tuli ära süüa.

Elsa Kivi: Kõige parem toit oli ühepajatoit. Magustoite ei olnud sel ajal üldse. Lõuna ajal saime suppi, hommikul putru, õhtul praadi. Neil, kes kodunt käisid, pidi oma toidukott kaasas olema, koolist sai ainult teed kõrvale.

Valida Tulvik: Kas te seda mäletate, kui Stalin suri? Pöhl seisis kooli ees ja teatas seda meile. Ise nuttis. See oli sel ajal suur lein, ei teatud, mis saab edasi.

Laine Belovas: Kas vene keel oli õppeprogrammis se?

Selma Viiland: Jah, neljandas klassist alates. Üks staršina, kes oli meil korteris, õpetas mulle vene keelt. Kui ma hästi ei osanud, andis ta käega laksu vastu istmikkule, ja kui hästi os-kasin, sain tasuks suhkruküki.

Valida Tulvik: Selleaegsed õpi-kud olid piltideta. Ei olnud saa-da vihikuid. Olin kas teises või kolmandas klassis, kui õpetaja Lillemets kinkis mulle sünnipäe-vaks ühe ruudulise vihiku ja hariliku pliatsi. Vihikute vahesu-se tõttu kirjutati olemasolevad, tihedalt kaanest kaaneni täis.

Elsa Kivi: Vihikute ümber olid ajalehepaberid. Paber pidi ümber olema, muud paberit aga pol-nud.

Selma Viiland: Terve aasta õppisime keemiat ilma õpikuta. Nii tuli ka eksamit teha ilma õpikut nägemata 1948. aastal.

Eha Undo: Koolitöö algas ok-toobris, pooles mais lõpetasime, siis algasid eksamid. Peale kooli sai alati õppetükid ära õpitud. Kui said «kahe», pidid kohe jä-rele vastama.

Pürksi kooli õpetajaid viiekümne aastast.

lastele õpetati eesti keelt, eest-lastele rootsi keelt aga mitte.

Selma Viiland: Kaks aastat käi-sime koolis nii, et enne lõunat olid eestlased, peale lõunat roots-lased. Talvel tehti pikad päevad, siis olid ühed ühel päeval ja teis-tes teisel päeval.

Valida Tulvik: Sel ajal ei kor-raldatud meile ühtki ekskursioo-ni. Kõige kaugem oli metsa istu-tama minek. Olime sellegi üle õnnelikud, et sai majast välja.

Roland Kaljusaar: Tore inime-ne oli koolis Aurelia Poks. Ta õpetas mind tantsima, viskas oma luua nurka ja tants läks lahti. Vahel oli minu tantsulust.

Eda VAHTRA